

USODE LJUBLJANSKIH STAVB IN LJUDI

FATES OF LJUBLJANA'S BUILDINGS AND PEOPLE

avtor / author:

Bogo Zupančič

naslov knjige / title of the book:

Usode ljubljanskih stavb in ljudi /
Fates of Ljubljana's buildings and people

izdajatelj / publisher:

KUD Polis

kraj, leto izdaje / place, year of edition:

Ljubljana, 2005, 2006

obseg / number of pages:

128 strani, obširno slikovno gradivo in načrti

recenzenti / reviewers:

dr. Miklavž Komelj, umetnostni zgodovinar (25-48)

prodaja / sale:

KUD Polis, Beethovnova 14 in knjigarne v Ljubljani

dodatne informacije / additional information essential for publication:

Knjiga 1-24 je razprodana.

Ne samo knjige, tudi ljudje in stavbe imajo svojo usodo. Pogosto se usodno prepletajo. Tako je življenje. Svoj vidik omenjene prepletenosti nam ponuja v branje arhitekt Bogo Zupančič.

V knjigi se nam Zupančič predstavlja kot izučeni arhitekt, občutljiv esteta, etnolog, kritični arhitekturolog in zamišljeni kronist.

Napisal sem, da je Zupančič arhitekt. Zato so stavbe, ki jih obdeluje v knjigi, najprej in predvsem arhitektov izbor. Zupančič gleda stavbe najprej "kot take". Ne sortira jih zaradi morebitne naprednosti in modernizma ali pa zato, ker bi bile z risalne mize bolj ali manj uveljavljenega arhitekta, to sploh ne, pritegnejo ga zaradi arhitekturne lepote in zanimivosti, šele nato pride vse ostalo. Na ta način Zupančič postavlja nova merila kritičnega ocenjevanja arhitekture in načena ustaljene stereotipe in vrednostne ocene. Za nekatere stavbe v knjigi velja, da jih avtor dobesedno odkriva slovenski javnosti. Ne, da ne bi vedeli zanje, ampak še nikoli niso bile deležne strokovne kritične obravnave. Nihče do sedaj zanje ni rekel: poglej, to je dobra arhitektura, ta stavba je tudi del naše arhitekturne in umetnostne zapuščine! Za začetek je predstavljenih 24 arhitektur. Z nekaj izjemami so vse nastale v obdobju med obema vojnama. To je obdobje, ki ga je arhitekturna slovenska kritika nekoliko enostransko prikazovala in celo marginalizirala. Plečniku se seveda niso mogli izogniti, čeprav bi bilo, po mnenju nekaterih kritikov, bolje, če bi ostal na Dunaju ali vsaj v Pragi. Označevali so ga kot avtorja ljubljanske domnevno kičaste "turistične" arhitekture. Zaviral naj bi razvoj moderne, napredne, funkcionalne in z dekorjem neobremenjene slovenske arhitekture.

Vsaj do razstave v Parizu je bilo tako. Tistim, ki so se držali Plečnikov arhitekturne tradicije, se je pridodal posmehljiv naziv "epigoni". Da v očeh "napredne" arhitekturne kritike niso imeli milosti, se razume samo po sebi. Arhitekturnim modernistom med obema vojnama so se izogibali menda zato, ker so delali pretežno za meščanske in kapitalistične naročnike. Mogoče tudi zato, da ne bi ogrožali razcveta in pomena povojnega arhitekturnega modernizma na Slovenskem. Jaz na primer v svojih študijskih letih na takratni FAGG - Arhitekturi v šoli nikdar nisem nič slišal o Plečniku, nikoli se ni omenjalo Šubica, Costaperarija, Husa, Faturja, A. Suhadolca, Sivca, Tomažiča, Strenarja ... kot, da jih nikoli ne bi bilo. Med obema vojnama naj bi bilo na Slovenskem tudi z arhitekturo vse bolj narobe kot prav, saj je Plečnik delal večinoma za katoliške kroge, modernisti pa za "buržuazijo". Bogo Zupančič uspešno spreminja omenjene stereotipne predstave o ljubljanskem stavbarstvu.

Not only books, but people and buildings, too, have their fates. They are often fatally intertwined. Such is life. Architect Bogo Zupančič invites us to read his views on this intertwining.

In this book we meet Zupančič as an accomplished architect, sensitive aesthete, ethnologist, critical researcher of architecture and thoughtful chronicler.

I wrote that Zupančič was an architect. That is why the buildings he deals with in the book are above all an architect's selection. Zupančič eyes buildings first of all "as they are". He does not sort them out according to their eventual progressiveness and modernism, or because they might come from the drawing table of a more or less acknowledged architect, not at all; he is attracted by their architectural beauty and interest, and all the rest follows later. In this way, Zupančič sets new standards for the critical evaluation of architecture and challenges ready-made stereotypes. The truth is that some buildings in the book are literally discovered by the author for the Slovene public. It is not that we did not know of them, but to date they have never been given a professional and critical treatment. Up to now no one has said about them: look, this is good architecture, this building is also part of our architectural and artistic heritage! 24 buildings are presented on this occasion. With some exceptions, all originate in the interwar period. It is a period which Slovene architectural criticism has presented rather one-sidedly and even marginalised. Of course, it was not possible to avoid Plečnik, although it would have been better, in the opinion of some critics, had he stayed in Vienna or at least in Prague. He has been labeled as the author of Ljubljana's supposedly kitschy "tourist" architecture. He presumably hampered the development of a modern, progressive, functional Slovene architecture not loaded with decoration. Such a view persisted at least until the exhibition in Paris. Those who kept to Plečnik's architectural tradition were given the mocking titles of "epigons". It goes without saying there was no mercy for them in the eyes of "progressive" architectural criticism. Architectural modernists of the interwar period were presumably shunned on account of their predominantly bourgeois and capitalist clients. Perhaps also in order not to jeopardise the blossoming and significance of post-war architectural modernism in Slovenia. I, for example, never heard anything about Plečnik during my studies at the Faculty of Architecture, Civil and Geodetic Engineering (as it was), nor did I ever hear mentioned the names of Šubic, Costaperaria, Hus, Fatur, A. Suhadolc, Sivec, Tomažič, Strenar... as if they had never existed. During the interwar period, architecture also seemed to go awry due to Plečnik working mostly for Catholic circles. Bogo Zupančič successfully changes these stereotypical conceptions of Ljubljana's architecture.

Predgovor dr Miklavža Komelja

Usode ljubljanskih stavb in ljudi Boga Zupančiča ponujajo zanimiva izhodišča za razmislek o razmerju med urbano strukturo Ljubljane kot celote in posameznimi stavbami, ki jo tvorijo. Predvsem pa nam odstirajo - kot to sugerira že naslov - vpogled v povezanost med stavbami, zgodovinskimi dogajanjmi in konkretnimi človeškimi življenji. Pri tem se usode stavb in usode ljudi tudi razhajajo; način obstajanja stavb v času je drugačen kot način, kako v času obstajajo ljudje - a čeprav se zazdijo ob stavbah, ki lahko stojijo stoletja, človeška življenja bolj minljiva, veljajo vsaj od 20. stoletja navedene Baudelairove besede tudi za Ljubljano.

Sploh je v Usodah ljubljanskih stavb in ljudi poseben poudarek prav na obdobju med vojnama, torej na času, ko se je Ljubljana šele vzpostavljala kot večje mesto (pred prvo svetovno vojno je Izidor Cankar v Obiskih napisal: "Ljubljano imamo vsi zelo radi, vendar nihče niti za trenutek ne podvomi, da je še močno kmetiška. Kar je gosposkega, je le pritiklina."), ki je v prostorski ekspanziji seglo onkraj svojega zgodovinska jedra, pri tem pa se je v njej dogajal tudi zanimiv razmah kulturnega življenja, ki se je poskušalo prebijati iz provincializma.

Mnoge arhitekture, ki jih "običajen" sprehajalec po Ljubljani doživlja kot anonimne, v Zupančičevi knjigi nenadoma zaživijo v svoji posebnosti. Še toliko bolj, ker se nam odprejo tudi vpogledi v notranjščine, ki so pred očmi sprehajalca skrite.

Posebna Zupančičeva zasluga je, da je obudil spomin na dela nekaterih skoraj docela pozabljenih arhitektov, ki jih v obravnavanju tukajšnje arhitekturne zgodovine več dejavnikov izriva na obrobje zavesti. Ta obuditev se mi zdi eden najdragocenejših momentov te za spoznavanje ljubljanske preteklosti pomembne knjige.

V tem smislu je v tej knjigi mogoče razbrati tudi vrsto dragocenih opozoril in napotil - včasih tudi konkretnih predlogov - za odgovornejše ravnanje s to dediščino, ki ni za Zupančiča nikoli zgolj petrifikacija preteklosti: tudi staro arhitekturo zna gledati obenem kot zgodovinsko pričevanje in kot del sedanjega mesta.

